

Přečtěte si následující úryvek z knihy Proč bychom se netopili od Zdeňka Šmída.

Zodpovězte otázky pod textem.

20 bodů můžete získat za správnost odpovědí, 5 bodů za jejich jazykovou přesnost a výstižnost.

Slovník vodáckých výrazů použitých v textu:

udělání, cvaknutí - převrácení lodě.

šlajsna – betonovými nebo kamennými zdmi vymezený prostor v jezu, neboli propust, kudy se dá zpravidla projet a zdolat tak jez.

jez – regulace vodního toku příčným stupněm.

háček – osoba, která pádluje vpředu kanoe.

zadák, kormidelník – osoba, která pádluje vzadu kanoe.

vracák – zpětné proudy pod jezem nebo šlajsnu. Místo v řece, kde voda jakoby teče proti proudu (vrací se). Hodně viděno pod jezy či splavy, ale taky v peřeji za velkými kameny.

TEXT 1

Zdeněk Šmíd – Proč bychom se netopili (úryvek).

Když vodák spatří šlajsnu, rozjasní svou líc. Šlajsny jsou důležité body při putování řekou. Básník by přirovnal šlajsny k lesklým korálkům, navlečeným na růženci řeky.

Vodáci, kteří léta jezdí tutéž řeku, potkávají se se šlajsny jako s dávnými přítelkyněmi. Vědí o nich všechno. Vědí, že tahle hází doprava, ona doleva, pod přívětivým povrchem jedné že se skrývá železná traverza, jiná že oplývá tlupou záhadných vracáků. Protože jsou šlajsny 5
rodu ženského, jsou za různých okolností různé: ta, která je v době sucha krotkou holčičkou, stává se za velké vody cynickým zabijákem. Šlajsna, kterou lze při vysokém stavu vody lehce projet, změní se při nízké vodě v záludného kráječe lodí.

Šlajsna je záležitostí vodákovy cti, měřítkem jeho sebevědomí, místem jeho producírování. Na stěnách divokých šlajsen shromažďují se v létě tlupy domestikovaných občanů, dětí, 10
dívek, plejbojů a takzvaných rudých břichoušů. Tyto smečky se v době klidu plácají ve vodě nad jezem, hrají na břehu volejbal, žolíky a na tranzistor, spí a štrikují. Jakmile však ten člen tlupy, který bedlivě pozoruje okolí, zjistí v dálce na hladině skupinu barevných lodí, vyrazí ostrý pokřik, kterým upozorňuje tlupu na blížící se senzaci. Výkřik zní obvykle: „Vodáci!“, 15
načež tlupa obživne, děti se plácají lodím vstříc, dívky a plejbojové šplhají na zdvo šlajsny, rudí břichouši odhazují téměř čistou kanastu a sbíhají ze břehu do vody, ano i po kolena, zatímco matky svolávají pronikavým pípáním své děti na břeh.

Lodstvo se blíží, vzrušení stoupá.

„To se dá jet, to nic není,“ povzbuzuje je dav. Ale kormidelníci jsou nedůvěřiví. Lodě přirazí 20
příděmi k jezu, vodáci vystoupí a jdou se na to podívat shora. Vtisknou se na zeď mezi dívky a plejboje a vedou tlumené řeči, které dav kvituje nespokojeným reptáním, protože jednak neslyší, jednak je jat obavou, že se šlajsna nepojede. Plejbojové křičí na břeh:

„Pojedou to!“ – „Pojede to vždycky jenom ten zadní!“ – „Pojedou to vobá, aby byli těžší!“ – „Prej 20
jsou tam kůly!“ – „Prej to nic není!“ – „Musí se to jet hodně vpravo!“

Informace rozvášní dav na nejvyšší míru. Rudí břichouši se noří do vody až po břicho, někteří už i plavou. Matky se brodí ke šlajsně, třímajíce pletení vysoko nad hlavou. Plejbojové se opovržlivě usmívají, zatímco dívky vzrušeně chvějí chrípím. Děti jsou rostoucí tlačenicí vytlačovány ke zdi, tu a tam některé upadne do šlajсны. Načež dav pod jezem, který špatně vidí, křičí: „Už jedou! Ale převrátili se!“

Vodáci se vracejí k lodím a dav tichne. Rudá prsa se nedočkavě dmou, oči lačně svítí. Konečně přichází velký okamžik! Ale kormidelníci odpochoďují k jezu na břeh a kráčejí dál po proudu, aby se na to podívali zesponu.

„Tak pojedete to, nebo ne?“ křičí výhružně ze břehu pozůstalý rudý břichouš, cítě se poškozen ve svých právech.

„Kdepak, nepojedou!“ – „Je málo vody!“ – „Je moc vody!“ – „Nemají přílby!“ – „Nemají povolení!“

V nastalém vzrušení nikdo nepozoruje, že se ze skupiny lodí oddělila jedna, posádka pádluje širokým obloukem zpátky nad jez a tam loď otáčí přídí ke středu šlajсны.

„Jedou? Jedou!“ vykřikne vtom nejbystřejší jedinec, dav ohromeně zahučí a trhne hlavou proti proudu. Zbývající vodáci stojí už zase na zdi nebo ve vodě šlajсны a radí: „Vlevo! Vlevo a dole zaber doprava! Bacha, je tam šutr!“ Což inspiruje dav k frenetickému informování:

„Vpravo a potom doleva!“ – „Nejsou tam šutry! Pořádně to rozjeďte! – „Jedte strašně pomalu!“ – „Pozor, ať vám to nevyrazí veslo!“ – „Nic se nebojte!“ – „Vloni se tady jeden utopil!“

Loď je dva metry před šlajsnou, proud už si ji vzal. Kormidelník rychle usedne, háček drží pádlo šikmo před očima. Příd' lodí se sklopí a pro posádku už není návratu. Proletí stěnamí šlajсны, ověšeným tichým davem. Dole se vzpíná vysoká vlna.

„Ber!“ řve kormidelník. Háček zabere a zmizí v pěně.

„A přitáhni,“ řve kormidelník. Háček div nebrázdí vodu nosem, loď vyletí ze čtvrté vlny do klidnější vody pod jezem a stáčí se ke břehu.

„Výborně,“ ryčí dav, „ohromný!“ Někteří tleskají. Posádka cítí, že by měla smeknout klobouky a jít vybírat. Musí však napřed vylít vodu z lodí. To už se šlajsnou řítí druhá loď a nadšení diváků nezná mezí.

Srocování davů na šlajsnách se přesto u vodáků netěší velké oblibě. Často jsme přemýšleli, jak zařídit, aby sjíždění nejkrásnějších šlajsen se stalo čistě komorní záležitostí. Nejefektivnější by bylo sjíždět šlajсны v noci, za průtrže mračen či ve všední listopadový den. Též v průběhu mistrovství světa v ledním hokeji.

Protože však jmenované termíny jsou krajně nepříznivé i pro vodácký sport, nezbude vodákovi, než aby otevřel srdce dokořán a popřál hroznům diváctva na šlajsnách požitek z koukání.

Vděčný obdiv po ukončení koukání bude mu odměnou.

Otázka 1

- (a) Kolik lodí projelo v ukázce šlajsnou? [1]
- (b) Vlastními slovy popište, co se děje s „háčkem“, když:
- (i) „Háček zabere a zmizí v pěně.“ (řádek 47)
- (ii) „Háček div nebrázdí vodu nosem.“ (řádek 48) [2]
- (c) Vyjádřete dvěma přídavnými jmény, která nejsou použita v textu, charakter šlajsen, které jsou v textu jinak popsány takto: „Protože jsou šlajсны rodu ženského, jsou za různých okolností stejné: ta, která je v době sucha krotkou holčičkou, stává se za velké vody cynickým zabijákem. Šlajсна, kterou lze při vysokém stavu vody lehce projet, změní se při nízké vodě v záludného kráieče lodí.“ (řádky 5–8) [2]

4

- (d) Vlastními slovy vysvětlete slovní spojení z textu „rudí břichouši“ (řádek 11). [2]
- (e) Nalezněte v textu tři podstatná jména, která autor používá pro pojmenování celých skupin diváků u jezu, a citujte je. [2]
- (f) Vlastními slovy vysvětlete dva důvody, proč se lidé sbíhají k jezům, jakmile tam přijedou vodáci. [2]
- (g) Lidé u řeky pronášejí výroky, instrukce a rady, které si protiřečí. Citujte tři páry těchto rozporuplných výroků. [3]
- (h) V textu nalezněte a citujte tři příklady literárního vyjádření atmosféry napětí u diváků. Citujte autora slovní či větná spojení. [3]
- (i) V závěru úryvku se dočítáme, že u vodáků se „srocování davů na šlajsnách netěší velké oblibě.“ (řádek 53). Na základě celého textu vlastními slovy vysvětlete dva důvody, proč tomu tak je. [2]

[20 + 5 = 25]

Přečtěte si pozorně článek, který napsali členové vodáckého sdružení KAČEŘI Chrudim na svých webových stránkách.

Zodpovězte otázky pod textem.

Celkem můžete získat 25 bodů. 15 bodů za věcnou správnost odpovědí, 10 bodů za jazykové ztvárnění, a to takto: 5 bodů za styl a kompozici, 5 bodů za gramatickou přesnost.

TEXT 2

Pojednání o jezích a jejich nebezpečí

Jezy jsou uměle vybudovanou překážkou na říčních tocích. Jejich původním účelem bylo zadržování vody pro pozdější využití její síly, například ve mlýnech, hamrech a stoupách. Postupem času se funkce jezů poněkud posunula, především jezy sloužily pro zadržování vody a splavnění úseků řek. V dnešní době převážně jezy slouží právě ke splavnění úseků řek a ke zpomalení odtoku vody. Jezy můžeme rozdělit podle několika hledisek – podle tvaru, výšky, funkce, způsobu zádrže vody. Nejdůležitější dělení z hlediska vodáků je však dělení podle bezpečnosti. Jsou jezy, které budí respekt, ale nechají se sjet bez většího rizika; a pak jsou i jezy, které se za malé vody zdají být naprosto jednoduchými, ale za zvýšené vody se stávají zabijáky bez možnosti výběru mezi životem a smrtí. 5

A právě rozhodnutí, který jez je sjízdný bez rizika, který je sjízdný při určitém riziku při dostatečných zkušenostech a který je nesjízdný, je dosti důležité a může rozhodnout o životě a smrti. 10

Nízké kolmé stupně

Právě tyto nízké stupínky se stávají největšími *zabijáky*. Svojí výškou rozhodně respekt nezbuzují a právě výška je pro neznalé rozhodující, zda jet, či nejet. Největším problémem jsou silné a dlouhé válce tvořící se pod těmito jezy. 15

Vysoké kolmé stupně

Většinou se nejezdí, nájezd a pak delší let či pád „na hubu“ dle zkušenosti jezdce moc radosti nepřináší. I tyto jezy se nechají rozdělit podle mnoha kritérií, pro nás je nejdůležitější délka válce tvořícího se pod jezem. Ta záleží na průtoku a na tvaru vany pod jezem. 20

Šikmé stupně

Jsou nejzákeřnější. Toť nejstručnější charakteristika. Zatímco před kolmými stupni mají většinou nevodáci respekt, tak vidina snadného sjetí po šikmé spádové desce je příliš lákavá, než aby se lopotili s přenášením po břehu. Jenže voda tekoucí po desce získává poměrně vysokou rychlost a navíc není tolik „probublaná“ po dopadu na hladinu – proud vody se doslova „zasouvá“ pod vrstvu vody vracející se zpět k jezu. Válec pod těmito jezy vzniká většinou díky překážkám na dně. 25

A pár rad na závěr:

1. Prostudujte si před vyplutím nebo i během plavby kilometrů, kromě jezů vás může překvapit i nízký mostek, dlouhá navigace a další „dárečky“.
2. Vždy zastavujte dostatečně vysoko nad jezem, pokud vás již začne stahovat voda nebo díky navigaci či vysokým břehům není kde zastavit, vzpomínejte jen na své zkušenosti a také na pár modliteb dobrým duchům a andělům strážným. Snažte se udržet špičku rovně a získat co největší rychlost. Také se pokuste na hraně jezu (pokud je kolmý) o takzvaný „boof“ – snažit se nohama vykopnout špičku lodi do výše a dopadnout co nejvíce „na placku“ (nezabořit se tolik do válce). 35
3. Vždy si jez prohlédněte – obzvláště pozorně studujte chování vody pod jezem. A taky stav jezu – vyčnívající kameny či ledolamy, překážky nad i pod jezem. Není příliš dobrý pohled, když teprve na koruně jezu zjistíte, že padáte přímo na balvan, který se tam nějakým řízením osudu ocitnul, či na kládu zachycenou ve válečku. 40
4. Pokud je pod jezem válec, ať je alespoň jedna posádka připravená na břehu s házečkami a připravena pomoci. I zkušenému jezdcovi se může stát, že při nájezdu na jez potká nějakou překážku či zazmatkuje, do válce spadne šikmo či bokem a zůstane tam.
5. Pokud je jez označen jako nebezpečný a nesjízdný a nejste si úplně jisti svými dovednostmi, tak nefrajeřte a jez přeneste bezpečně po břehu. Před slečnami se můžete předvádět i jinak než v sanitce. 45
6. Pokud máte pochybnosti a někdo vám radí: „Nejezděte to,“ tak ho poslechněte radši než toho, kdo říká: „Jo, to se jezdí.“
7. A hlavně – nepijte alkohol! 50

Otázka 2

Přečtěte si pozorně Text 1 a Text 2 a oba texty srovnejte.

- (a) Napište vlastními slovy, jak jsou charakterizovány, případně tříděny jezy v obou textech. Dále si všimněte toho, jaký k nim vodáci v obou textech mají vztah a jak k nim přistupují. [120–150 slov] [8]
- (b) Na závěr druhého textu se nachází sedm rad. Okomentujte postupně každou z rad v tom smyslu, zda ji vodáci v prvním textu dodrželi, nebo naopak porušili, nebo zda je vůbec v prvním textu zmíněna. Vaši úvahu můžete doložit příklady z textu. [80–150 slov] [7]

[15 + 10 = 25]

